

JUDr. Ján Mikula

"Povstanie" s legendou

Prečo?

Po štyridsiatich rokoch emigrácie som opäť doma - vrátil som sa na naše krásne Slovensko. A tu sa mi dostala do rúk knižka "Povstanie bez legiend" z pera Jozefa Jablonického. Vydalo ju vydavateľstvo "Obzor" v Bratislave. Dva razy som si ju pozorne prečítal. Zaujala ma hlavne preto, lebo v roku 1945, počas osemmesačnej vyšetrovacej väzby pred tzv. Národným súdom v Bratislave, pýtali sa ma aj na "povstanie"...

Keď totiž tzv. povstanie "vypuklo", Dr. Gustáv Husák poslal za mnou nášho spoločného priateľa, profesora Slovenskej univerzity Dr. Karola Rebru s výzvou, aby som sa zapojil do "povstania".

Bol som predsedom Združenia priemyslu, obchodu, živností, bánk a poisťovní, ktoré malo okolo pol milióna členov. Mal som v bansko-bystrickom rozhlase vyzvať robotníkov, aby sa zapojili do "povstania" - do povstania proti vlastnému štátu.

Počas piatich rokov Slovenskej republiky som rečnil v továrňach a na pracoviskách o výhodách štátnej samostatnosti a poukazoval na prosperitu vo vlastnom štáte, napriek neblahej vojnovnej situácii. Prezident Dr. Jozef Tiso ma nazval apoštolom slovenskej štátnosti, a teraz by som mal v rozhlase hovoriť pravý opak toho? Ako som mohol? To by sa priečilo nielen zdravému rozumu, ale i svedomiu.

Preto som kategoricky odmietol odísť do Banskej Bystrice....

Nie som ani historik, ani spisovateľ, ale ako človek cítim mravnú povinnosť povedať o "povstaní" pravdu - bez ohľadu na politický systém či komunistické mýty, a to najmä z dôvodu, ktorý uvediem neskoršie.

14. marec 1939

Nemožno písať históriu o "povstaní" bez histórie Slovenského štátu a o Slovenskom štáte bez dátumu jeho vzniku - 14. marcí 1939. Nebyť Slovenského štátu, nebol by možný ani vojenský puč proti nemu...

Keď sa Adolf Hitler rozhodol zlikvidovať o Sudety okypčenú Československú republiku, ihneď sa ozvali hlasy horthyovského Maďarska s nárokom na Slovensko, ktoré bolo tisíc rokov súčasťou Uhorska, toho temného žalára národov. Nemci neplánovali posilniť svojho maďarského spojencu, no maďarské vojská už stáli na slovenských hraniciach, ochotne pripravené kedykoľvek ich - so súhlasom Hitlera - prekročiť. Okupačným maďarským vojskám sa mánilo južné Slovensko, ktoré pripadlo Maďarsku po viedenskej arbitráži.

Hitler si pozval do Berlína Slovákov, aby sa vyjadrili, čo chcú v tejto situácii robiť. Božím riadením sme vtedy mali na čele Hlinkovej slovenskej ľudovej strany Dr. Jozefa Tisu, ktorý vo funkcii predsedu vystriedal zosnulého vodcu slovenského národa Andreja Hlinku, a prijal Hitlerovo pozvanie na audienciu.

Iba pol roka predtým boli u Hitlera na návšteve predstavitelia vyspelých západných demokracií, páni Chamberlaine a Daladier, ktorých počín vošiel do dejín pod výstižným názvom Mníchovská zrada. Vrátiac sa každý do svojej vlasti, Británie a Francúzska, mávajúc zdrapom papiera v ruke za frenetického potlesku nevedomého obecnstva, kričali: "Nesieme vám mier!".

Ako sa neskôr ukázalo, nepodpísali mier, ale rozsudok smrti nad ním.

Dr. Jozef Tiso v Berlíne nepodpísal nič, ba na Hitlerovo naliehanie jeho odpoveďou bolo, že si vypýtal svoj klobúk a takmer sa odporúčal.

Nie teda v Berlíne, ale v Bratislave, na základe referátu Dr. Tisu a po zhodnotení medzinárodnej politickej situácie, keď hrozilo rozdelenie Slovenska medzi Nemecko, Maďarsko a Poľsko, Slovenský snem jednohlasne vyhlásil demokratickým spôsobom dňa 14. marca 1939 Slovenský štát. Bez vojny, bez krviprelievania, bez násilia, bez jediného výstrelu, jedinej ľudskej obeť.

Nikdy v minulosti nebolo a nikdy v budúcnosti už nebude toľko jasotu a radosti, ako bolo v onen deň.

Prečo?

Nechápať, alebo dokonca zatracovať môže len človek nechápajúci alebo zatracujúci všeobecne uznávané a prirodzené právo národa na slobodu, slobodný život utváraný podľa svojich - nie cudzích - predstáv, podľa svojich možností a schopností.

Po tisícročnom uhorskom útlaku a dvadsaťročnom koloniálnom postavení Slovenska v bývalej ČSR, konečne sa aj Slováci stali páni vo vlastnom dome, vo svojej záhrade. V mestách a po dedinách vyzváňali zvony, všade hrala hudba, tancovalo sa, spievalo, radovalo.

Ale po zábave prišla práca. Bolo treba vysúkať rukávy a budovať svoj vlastný štát.

Z ničoho.

Alibisti

Nikdy som nebol ani členom HSLS, ani Hlinkovej gardy. Bol som jednoducho Slovák. Podľa prezidenta Tisu v novom štáte sme sa všetci Slováci stali rovní, bez ohľadu na minulosť. Všetci s rovnakými právami a povinnosťami.

Čo vtedy robili a ako sa zapojili do práce v novom štáte neskorší "povstalci" roku 1944?

Zmienim sa o nich a o ich činnosti preto, lebo skoro so všetkými som sa za študentských čias priatelil.

Rudolf Frašťacký, môj krajan z Turca, sa ihneď po 14. marci spriatelil v vtedajšom hlavným veliteľom Hlinovej gardy Dr. Františkom Galanom, a ten ho presadil za riaditeľa práve vytvorenej spoločnosti pre vývoz cukru zo siedmich slovenských cukrovarov. Skvele platené miesto. Uchádzali sa oň aj ľudáci, ale dostal ho Frašťacký, bývalý agrárnik.

Hľa, všetci sme sa v "totalitnom" Slovensku stali rovní....

Rudo Frašťacký počas celého obdobia Slovenského štátu vyvážal cukor do Nemecka a Švajčiarska. Počas päťročného trvania Slovenskej republiky si uložil z týchto obchodov v centrálnej banke v Zürichu rovných 100 000 dolárov...

Vo funkcii riaditeľa firmy "Cukrospol" sa mu veľmi pohodlne robila ilegálna činnosť. Vo Švajčiarsku sa stretával s Benešovým agentom Kopeckým. Cez deň mal porady, večer kúpil kyticu červených ruží a šiel na večeru na Slovenské veľvyslanectvo. Rudinko šiel navštíviť Jožinka Kirchbauma (tak sa titulovali aj v emigrácii v Kanade). Takto mal Rudinko neochvejné alibi pred nemeckými agentmi.

Do "povstania" odišiel až za päť minút dvanásť. Z Bratislavy, luxusným automobilom "Cukrospolu".

Po voľbách v roku 1946, ako povereník výživy a zásobovania, si ešte prihrial pár dolárov do Švajčiarska a po "slávnom februárovom víťazstve" komunistov, pohodlne a v dobrej nálade emigroval do Kanady.

Spriatelil sa s Tomášom Baťom, bývajúcim v Toronte, a stal sa dôležitým členom Benešovaj "Rady svobodného Československa".

Veľmi sme sa pohádali, keď niekedy v roku 1983 americký prezident Ronald Reagan vo Washingtone vyhlásil, aby za železnú oponu ku svojim krajanom hovorili národy a nie štáty. Takto sa naskytla možnosť v rozhlase Slobodná Európa zriadiť samostatné vysielanie pre Slovensko. Bohužiaľ, hneď sa našli dvaja "Slováci", Frašťacký a jeho pravá ruka Dr. Martin Kvetko. Zašli na Štátny department (Frašťacký mal ako miliónár rôzne spojenia) a tam tvrdili, že Slováci sú za Československú republiku, a preto si neprajú osobitné vysielanie pre Slovensko. Oslobodenia a osamostatnenia Slovenska sa Rudolf Frašťacký nedožil. Zomrel pred pár rokmi v Kanade ako "československý" miliónár...

Významným "povstalcem" bol komunista **Dr. Gustáv Husák**. S Husákom som sa spoznal v katolíckom internáte Svoradov, kde sme bývali na tej istej chodbe. On bol o dva roky mladším poslucháčom práva. Spolupracovali sme i v akademickom spolku "Právnik". Ja som bol podpredsedom, Anton Rašla, sociálny demokrat, neskorší generál a prokurátor tzv. Národného súdu, bol sociálnym referentom, Gustáv Husák tajomníkom a Jozef Kirschbaum knihovníkom.

Po 14. marci Kirschbaum a ja, ako ľudáci, sme začali organizovať činnosť nového štátu, Rašla robil kariéru u vojenskej prokuratúry, Husák bol slabo honorovaným koncipientom u akéhosi advokáta.

Niekedy koncom roka 1941 sa v Bratislave vytvoril "Zväz špeditérov-dopravcov na Slovensku". Za bývalej ČSR bolo na Slovensku päť špeditérskych firiem - českých. Tie po vytvorení Protektorátu Čiech a Moravy prevzali ríšski Nemci, takže aj novovzniknutý zväz riadili väčšinou oni. Začiatkom roka 1942 hľadali pre zväz tajomníka. Žiadosť si podal aj Dr. Husák, lebo ovládal nemčinu. Keď ho sekretariát ľudovej strany ako známeho komunistu neodporučil, predložil žiadosť na schválenie mne. Ako priateľa som ho samozrejme odporučil, a tak Dr. Husák dostal výnosné miesto až do "povstania".

Pred jedným mojím známym sa Husák pochválil, že je na tom lepšie ako Dr. Mikula. Ak Hitler vyhrá vojnu, on bude u Nemcov zamestnaný naďalej, ale Mikulu vyhodia, lebo neovláda nemčinu. Ak vojnu vyhrajú Sovietsi, komunista Husák sa stane ministrom a Mikulu strčia do väzenia...

Gustinko sa ozaj činil - s pokladničkou v ruke chodil zbierať na zimnú pomoc nemeckej armáde a v zamestnaní skromnúčko hajloval...

Ďalším "povstalcem" z radov komunistov, šéfredaktorom "Budovateľa", kapitalistického časopisu vydávaného a financovaného Baťovými závodmi na Slovensku, **Laco Novomeský**, bol vtedy najlepšie plateným redaktorom vo "fašistickej" Slovenskej republike. Okrem toho bol veľmi dobrým priateľom Šaňa Macha, ministra vnútra Slovenskej republiky. Ťažko si možno predstaviť ideálnejší spôsob ochrany, keď komunisti mali všetky informácie vždy z prvej ruky.

Alexandrovi Machovi sa za toto priateľstvo dostalo bohatej odmeny - po vojne ho tzv. Národný súd odsúdil na trest smrti. Iba intervencia Novomestského zmiernila rozsudok na tridsaťročné väzenie.

Iný "povstalec", **Dr. Jozef Šoltés**, vystupoval v akademických spolkoch ako sociálny demokrat, dobrý priateľ Husákov i môj.

V Nitre sa odchodom Žida uvoľnilo miesto riaditeľa sladovne. Dr. Šoltés dostal pekný plat, krásnu vilu, auto a osobného šoféra. Existencia, o akej sa mu ako študentovi na univerzite ani nesnívalo. Ako riaditeľ sladovne počas celých piatich rokov Slovenskej republiky vyvážal slovenský slad do nemeckých pivovarov.

Teda ďalší "kolaborant".

Spomedzi "povstalcov" najdôležitejšie miesto v Slovenskej republike zastával **Dr. Imrich Karvaš** - hneď vedľa prezidenta Tisu, ktorý si ho pozyval a vyzval, aby prevzal funkciu guvernéra Slovenskej národnej banky. Karvaš namietal, že nie je ľudák, že má ženu Česku a je čechoslovák. Tiso mu odvetil: "Na to som sa vás nepýtal. Ste Slovák a chcete pracovať v prospech Slovenska?"

A tak sa stal v "totalitnom" štáte vysokým štátnym úradníkom vyložený odporca slovenskej samostatnosti a režimu, lebo ako vypovedal pred tzv. Národným súdom, pre neho priznanie, že žiadateľ o zamestnanie je ľudák, znamenalo okamžité odmietnutie jeho žiadosti.

Karvaš mal teda v rukách finančnú politiku štátu, ako predseda NÚZ-u (Najvyšší úrad pre zásobovanie) riadil celé hospodárstvo Slovenskej republiky, ako predseda DOVOS-u (Dovoz a vývoz) celý zahraničný obchod. Fakticky bol členom vlády, lebo sa pravidelne zúčastňoval ministerskej rady.

Karvaš bol dôležitým "povstalcem", lebo do Banskej Bystrice, centra "povstania", predisponoval finančné prostriedky vo výške troch miliárd korún a zásoby - z bezpečnostných dôvodov, vzhľadom na vojnovú situáciu.

Zo študentských čias sme poznali profesora Karvaša na univerzite ako zarytého čechoslováka - agrárika. Keď ktosi z predsedníctva ľudovej strany nahodil otázku, či je Karvaš spoľahlivý zastávať tak dôležitý post, prezident Tiso sa ohradil: "Teraz sme všetci Slováci. Karvaš dobre pomáha budovať Slovenskú republiku."

Tak to išlo až do "povstania", kedy Karvaš rovnako dobre, ak nie lepšie, pomáhal vybudované zruinovať.

Za hospodársku spoluprácu s Nemeckom dostal Karvaš nemecké vyznamenanie. Bol dôverným priateľom s Dr. Gejzom Medrickým, ministrom hospodárstva, s ktorým chodil na poľovačky.

O tom, aký "netolerantný", "totalitný" a "fašistický" bol Slovenský štát, možno poukázať aj na prípade **Dr. Ing. Petra Zaťku**. Poslanec Slovenského snemu, generálny tajomník "Zväzu priemyslu", pravá ruka Karvaša a spolupodpisovateľ Vianočnej dohody z roku 1943 o príprave "povstania", stretol 20.7.1944 (mesiac pred začiatkom povstania) v Starom Smokovci, pri lanovke, ministra vnútra "fašistického" štátu a ten sa mu prihovril: "Peter, čo tu hľadáš v Starom Smokovci pri lanovke? Veď ty si mal byť na schôdzke v Čremošnom!"

Dr. Ing. Zaťko zbledol ani stena a stratil reč. Minister "fašistického" štátu ho mohol dať namiesto zaistiť a mohol prichytiť in flagranti aj ostatných sprisahancov a tak neslávne ukončiť činnosť tzv. SNR (Slovenskej národnej rady).

Skoro by som bol zabudol ešte na dvoch "povstalcov" - **Dr. Jozefa Lettricha**, ktorý mal dobre známu a prosperujúcu advokátsku kanceláriu v Bratislave ako advokát Zväzu hospodárskych družstiev, a aktívneho agrárika **Janka Ursínyho**. Ten si počas vojny spokojne gazdovoval v Turci na veľkostatku, ktorý mu, ako agrárikovi, prideliť Dr. Milan Hodža za prvej ČSR v rámci pozemkovej reformy.

Janko Ursíny bol počas Dubčekovho "Pražského jara" na návšteve v USA a tam sa pred priateľmi zmienil, že ľudácky, ľudovo-demokratický a komunistický žalár sa majú k sebe tak ako raj, očistec a peklo. Bodaj by nie, keď počas "internácie" v Ilave Janko býval so ženou u riaditeľa Krchňáka a do cely šiel, len keď prišla kontrola zhora.

Nuž takto sa žilo a spolupracovalo v Slovenskej republike. Iba komunisti z príšernej nenávisti, počas celých štyridsať rokov, toto spoluzitie nazývali "klérofašistickou diktatúrou".

Bol to "jediný pravdivý výklad" obdobia Slovenskej republiky.

Za Boha, za národ

Od prezidenta Dr. J. Tisu som dostal menovací dekrét koncom decembra 1941, kedy sa mu podarilo odvolať z funkcie Jána Farkaša, oddaného priateľa Dr. Vojtecha Tuku, predstaviteľa krajne radikálneho krídla v HSES. (V. Tuku za jeho postoje podporovali Nemci, ktorí v ňom videli možného nástupcu prezidenta Tisu, pre nich príliš umierneného. Svedčí o tom fakt, že Tiso - na priamy zásah Hitlera v Salzburgu v roku 1940 - musel odovzdať politickú moc V. Tukovi, predsedovi vlády.)

Pri odovzdávaní dekrétu mi prezident povedal: "Budete apoštolom slovenskej štátnosti medzi našou pracujúcou ošpolitosťou. Starajte sa o to, aby vo všetkých továrňach bol pokoj a poriadok, aby ľudia pracovali s radosťou, a aby mali všetkého nadostač. Našu republiku si budujme na osvedčenej kresťanskej tradícii nášho národa, podľa hesla 'Za Boha, za národ'. Nepotrebujeme žiadne nemecké nacistické vzory."

Naozaj sme ich nepotrebovali. Na Slovensku nebolo nezamestnaných, zárobky a mzdy boli dobré. Ak sa niekomu mánilo, mohol si ísť kedykoľvek privyrobiť do Nemecka. Slovenská republika bola okrem neutrálneho Švajčiarska jediným štátom v Európe, kde sme nezaviedli prídelový systém na potraviny, lebo všetkého tu bol dostatok. Iba na niektoré potraviny vláda určila maximálne ceny.

Boli sme druhým Švajčiarskom. To mi v roku 1942 povedal generálny tajomník švajčiarskeho cudzineckého ruchu, keď bol na Slovensku na dvojtyždennnej návšteve.

Vďaka stabilným pomerom v novom Slovenskom štáte sme zaznamenali úspechy nielen doma, ale i v zahraničí. Vo veľmi krátkom čase uznalo Slovenskú republiku 27 štátov (z vtedajších 53). Anglicko nás hneď uznalo de facto. Americký Slováci, pod vedením Slovenskej Ligy v USA, navštívili prezidenta F.D. Roosevelta, a ten im prisľúbil, že v krátkom čase budú uvažovať o uznaní Slovenskej republiky. O tejto návšteve mi v USA rozprával predseda Slovenskej Ligy Filip Hrobák.

Nešťastím pre slovenský národ bolo, že pol roka po vzniku Slovenskej republiky vypukla II. svetová vojna. Keby bol mier trval ešte niekoľko rokov, nikto na svete by nevyrazil Slovenský štát z mysli, zo srdca, z povedomia slovenského národa a ani z mapy Európy.

Antislovakizmus

Nesporné úspechy v budovaní mladého štátu boli trňom v oku zarytému nepriateľovi slovenskej štátnosti, ba všetkého slovenského, Dr. Edvardovi Benešovi, bývalému prezidentovi bývalej ČSR, ktorý sa tejto funkcie v októbri 1938 vzdal a emigroval do zahraničia.

Počas vojny každý večer vysielal z Londýna hrubú antislovakistickú propagandu, ktorou chcel podrývať a rozvracať povedomie slovenskej štátnosti.

Keď prezident Tiso rečnil v ktorejosi dedine na Horehroní pri príležitosti elektrifikácie tejto obce, položil nadšeným poslucháčom otázku: "Načo sme vám zaviedli elektrinu?" Odpoveď znela: "Aby sme v noci nemuseli po staveniskách chodiť s lampášom v ruke." "A ešte načo?" - spýtal sa pán prezident. Ľudia nevedeli čo odpovedať. Vtedy im Dr. Tiso povedal: "Teraz si pokúpite rádiá, keď už máte elektrinu, a budete každý večer počúvať Londýn, a dozviete sa, aké klamstvá a hlúposti vám Beneš rozpráva."

Londýn tak každý večer všetci slobodne počúvali.

V roku 1943, po bitke pri Stalingrade, Nemci začali ustupovať na celom fronte. V Rusku prišla taká tuhá zima, aká nebola za posledných päťdesiat rokov (podobne ako za vpádu Napoleona, keď v Rusku pomrzla francúzska armáda).

Preslávená nemecká tanková brigáda nemohla napredovať. Vtedy mi prišiel na um rozhovor s prezidentom Dr. Tisom koncom roku 1941, keď som sa ho ustarostený opýtal: "Pán prezident, čo bude s nami, keď vyhrá vojnu Hitler?" Odpovedal mi: "Ako kňaz verím v riadenie Božie. Boh nedovolí, aby vo svete vládol systém, ktorý je proti viere. Koľko kňazov i biskupov je už v nemeckých koncentračných táboroch. Svet by riadila nemecká rasa, a my Slováci, Slovania, by sme boli v nevýhode. Nepasovali by sme do nemeckého 'lebensraum'. Možno by nás presídlili niekam do Ruska." "Pán prezident, a čo keď vojnu vyhrajú komunisti?" Prezident odvetil: "Boh nás neopustí a aj s boľševikmi raz urobí poriadok. Pevne v to verím."

Beneš, vidiac že Sovietsky zväz vzhľadom na vojnové úspechy prehovorí aj do povojnového rozdelenia Európy, uzavrel v roku 1943 zmluvu s J. V. Stalinom. Osud Slovenskej republiky bol spečatený. Beneš mal už proti Slovensku zabezpečenú podporu západných mocností i komunistickej ríše.

Z londýnskeho rozhlasu sa každý večer šírili hrozby a plány na likvidáciu Slovákov. Každé benešovské vysielanie sa večer čo večer končilo výzvou: "Sázejte stromy v záhrádce, budú dobrý pro zrádce." Okrem fyzickej likvidácie Slovákov sa Beneš vyhrážal ich deportáciami na Sibír. Beneš plánoval prísť domov s obnovenou centralistickou Československou republikou. Hneď po prevrate mal byť na Slovensku guvernérom vyslanec Nemeck, o autonómii, alebo o akých-takých právach Slovákov v novej ČSR, nepadlo ani slovo.

Táto situácia desila komunistov a čechoslovákov ešte viac, ako nás Ťudákov. Ved' práve ich bude Beneš trestať v prvom rade, ako "kolaborantov".

Nerealizovaný plán záchrany

Vrúcnyim želaním prezidenta Tisu bolo, aby z tejto najstrašnejšej vojny dejín vyšiel slovenský národ s čo najmenšími stratami na životoch a na majetku. Dr. Tiso taktiež veril, že spojenci uzatvoria s porazeným Nemeckom, bez Hitlera, separátny mier, lebo s 80 miliónovým nemeckým národom treba rátať i v budúcnosti pri novom usporiadaní Európy. Dr. Tiso vôbec nerátal s úplnou kapituláciou Nemecka.

Čo treba robiť na Slovensku? Ako prežiť koniec vojny?

Za najrozumnejší sa považoval plán, v ktorom sa hovorilo, že na Slovensku treba bezpodmienečne udržať poriadok a pokoj až do konca vojny. Dve slovenské divízie, ktorým velil aj u Nemcov dobre zapísaný generál Malár (mal nemecké vyznamenanie železný kríž I. triedy), budú brániť karpatské priesmyky proti Sovietom, a až keď sovietska armáda na víťaznom postupe dosiahne Krakov, slovenská armáda jej umožní vstup na Slovensko, takže za niekoľko dní aj s pomocou obyvateľstva obsadia bez boja celé Slovensko. V rozhodujúcej chvíli slovenská vláda na čele s prezidentom podá demisiu, "povstanci" zostavia novú komunisticko-demokratickú vládu a život pôjde ďalej. Takýto plán schvaľovali najmä komunisti na čele s Husákom, ktorý od samého začiatku odmietal Benešov čechoslovakizmus.

O tomto pláne písal v roku 1960 český komunista Václav Kopecký, ktorý sa o ňom dozvedel od komunistu Schmidkeho a ten zas od Husáka. Darmo to historik Jablonický nazýva demagógiou a absurdnosťou.

Naša vina a sovietska "pomoc"

Vývoj však šiel ďalej v náš neprospech, a to i našou vlastnou vinou. Už na jar 1944 sa objavovali v slovenských horách sovietski partizáni, obzvlášť v Turci a Liptove, ktorých zhadzovali sovietske lietadlá. Po prvých správach o partizánoch minister vnútra A. Mach si z nich nerobil ťažkú hlavu, akiste zásluhou svojich komunistických priateľov. Kým sa správali ako turisti, chodili po horách a nadväzovali kontakty s podhorskými dedinami, nebral ich vážne.

Ja som mal o partizánoch informácie od svojich najbližších. Moja rodná obec Valča, iba pár kilometrov od Martina, leží na úpätí lesov Malej Fatry. V lete pred povstaním ju navštívili partizáni a pod hrozbou vypálenia dediny si od obyvateľov vynútili, že ich budú zásobovať potravinami.

Richtárom obce bol vtedy môj bratranec Gusto Mareta, a môj brat Bernard Mikula dovážal do hôr na voze potraviny pre partizánov-darmožráčov. To pokračovalo aj po "povstaní", keď už do dediny pravidelne dochádzala nemecká patrôla.

Raz brata zastavila nemecká hliadka, keď sa vracal z doliny s prázdnyim vozom. "Odkiaľ idete?" - opýtala sa hliadka. Brat pohotovo odpovedal, že bol v doline na salaši a doviezol potrebné zásoby pre baču a valachov. Zachovanie duchaprítomnosti a pokojná odpoveď mu zachránili život.

Aj richtár Mareta mal podobné šťastie. Partizáni zavše prišli k richtárovi večer na návštevu, vyspať sa v teplej posteli. Raz sa stalo, že sa štyria partizáni uložili do richtárovej postele a jeho so ženou prinútili utiahnuť sa v kuchyni, na lavicu. Zavčasu ráno, keď ešte partizáni tvrdo spali, prišla k richtárovi nemecká hliadka. "Nicht partizane?" - opýtala sa hliadka, a richtár pokojne odpovie: "Nicht".

Bože uchovaj, keby sa Nemci pozreli po dome...

Raz som sa opýtal brata, čo sú to za jedni, tí partizáni. "Takú pozbieranú čvargu som nikdy v živote nestretol" - odpovedal brat, - "Nuž, ale je vojna, čo sa dá robiť. Musíme trpieť."

Ani môj brat, ani richtár Mareta sa žiadnej odmeny nedočkali, ba čo viac, komunisti ich donútili vstúpiť do družstva, zobrali im všetok majetok i pozemky a urobili z nich nádenníkov - na svojom.

Darmo preklínali a do horúcich pekiel posielali celý komunistický systém. Našu dedinu (katolícka obec, vo voľbách v roku 1938 v nej ľudová strana získala 100% hlasov) premenovali na partizánsku obec, a po vojne postavil komunistický režim na pamiatku partizánskych zbojstiev uprostred dediny mramorový pomník, hádam aj za pol milióna korún.

Do leta partizánov pribúdalo, a tak koncom augusta 1944, v turčianskej obci Sklabaňa, blízko Martina, partizáni zriadili svoj štáb na čele s ruským partizánom P. A. Veličkom. Podnikali rôzne teroristické akcie, hlavne proti nemeckým usadlíkom, a to bez ohľadu na plány slovenských komunistov.

Plním sľub

Na začiatku som spomenul, že cítim mravnú povinnosť povedať pravdu o "povstaní". Koncom júla, myslím že 29. alebo 30. v roku 1944, prišiel za mnou do môjho úradu dobrý priateľ Dr. Jozef Beňuška, šéf ÚŠB (Ústrednej štátnej bezpečnosti). Rozrušený, nervózny, skoro so slzami v očiach. "Čože sa ti stalo, Jožko?" - yravím mu, - "Sadni si a rozprávaj." Dr. Beňuška začal: "Bol som na porade u prezidenta. Pred dvomi dňami bola v Černošnom pri Žarnovici posledná porada o prípravách povstania, ktoré sa má začať v najbližších dňoch v Banskej Bystrici. Zápisnicu nemám, iba poznámky o čom sa tam hovorilo. Priniesol som mená dvanástich účastníkov porady, ktorých skoro všetkých aj ty, Janko, poznáš. Bol som u prezidenta pre povolenie všetkých zaistiť a znemožniť ďalšie prípravy na povstanie. Debatoval som s prezidentom vyše dvoch hodín..."

Videl som, že Beňuška bol stále rozrušený. Opýtal som sa ho, čo na to prezident. Prezidentov názor bol takýto: "Nemci vojnu prehrali a sovietska armáda nezadržateľne postupuje na západ, a postúpi až do Nemecka. Za sovietskou armádou príde z Londýna Beneš. Je koniec Slovenskej republiky a našej samostatnosti. Počúvate tie štvavé reči z Londýna? Beneš sa pomstí a chystá znovu centralistickú Československú republiku. Ľudia, ktorých zoznam ste mi doniesli, počnúc Karvašom, Zaľkom, Husákom, Novomeským atď. sú všetko ľudia, ktorí mali zodpovedné alebo dobré postavenie v Slovenskej republike. Pomáhali budovať štát a keby nečinne čakali príchod Beneša a jeho armády, prví budú postavení pred súd ako 'kolaboranti'. Bude to potrebná garnitúra, ktorá aspoň koľko-toľko bude brániť slovenské záujmy proti Benešovi. O Husákovi mám správy, že sa rozhodne stavia proti Benešovmu čechoslovakizmu a obhajuje právo slovenského národa na samostatnosť. Preto vraj navrhuje, aby sa Slovensko pripojilo k Sovietskemu zväzu ako bolševický štát. Ako katolícky kňaz a prezident však nikdy s tým nebudem súhlasiť. Ak tých dvanásť účastníkov porady o povstaní dám zaistiť, čo tým získame? Slovenskú republiku a samostatnosť nezachránime, iba posilníme pozíciu Beneša. Ešte sa poradím so Sokolom (predseda Slovenského snemu, ktorý mal spojenie so Šrobárom) a potom vám poviem čo ďalej."

K zaisteniu nedošlo.

Dr. Beňuška sa ma opýtal: "Čo mám teraz robiť, Janko? Čo mi radiš?" Odpovedal som mu: "Na tvojom mieste, Jozef, vzal by som zajtra menovací dekrét a vrátil ho prezidentovi s tým, že za ďalší vývoj neberieš zodpovednosť. Čokoľvek sa v budúcnosti stane, budeš za to zodpovedný ty ako šéf bezpečnosti, a nie prezident."

A tak sa aj stalo. Po nešťastnom, nevydarenom "povstaní" Gestapo zaistilo Dr. Berušku a ten, chudák, zomrel v roku 1945 v koncentračnom tábore.

Pred odchodom z mojej kancelárie povedal so slzami v očiach toľko: "Janko môj, o schôdzke s prezidentom už s nikým nebudem hovoriť. Kto vie, či sa ešte niekedy stretneme, lebo strašné časy idú. Ale sľub mi, ak ty raz dožiješ lepšiu dobu, ja sotva, - hovoril Dr. Beňuška, - "napíš pravdu o tom, akú príliš kresťanskú a milosrdenstva plnú politiku sme robili za prezidentovania Dr. Tisu. Lebo všetci sme boli Slováci bez rozdielu."

Až teraz, presne po polstoročí, plním sľub, ktorý som dal svojmu priateľovi Dr. Jožkovi Beňuškovi.

Partizánske výčiny

Záškodnícke akcie, sabotáže a diverzie pod vedením Veličku pokračovali ďalej, a keďže sa partizáni nestretali s nijakým odporom, boli čoraz výbojnejší. Postupovali nielen podľa rozkazov z Kyjeva, ale ich činnosť prerastala do

svojvoľného konania. Robili, čo sa im zachcelo. Ešte i Husák bol v Sklabine za Veličkom, aby s takouto záškodníckou činnosťou prestali. Slovenská armáda proti nim nič nepodnikala, aby na nich príliš neupozorňovala. Už vtedy sme trpeli, dokedy sa budú Nemci nečinne prizerať na tieto partizánske výčiny proti nemeckému obyvateľstvu v Slovenskej republike, ktorá bola dovtedy ostrovom pokoja a poriadku v krvavom mori vojny.

Vrcholom zločinnosti a provokácie partizánov bol prípad, ktorý sa stal 27. augusta 1944 v Martine. V medzinárodnom rýchliku cestovala z Bukurešti do Nemecka vojenská diplomatická misia vedená generálom Ottom, s dôstojníkmi, ženami a deťmi. Celú cestu z Rumunska až na Slovensko prekonala bezpečne. Vo večerných hodinách, na železničnej stanici v Martine rýchlik zastavili pod zámienkou, že trať je poškodená a tunel pri Strečne zatarasovaný. Na príkaz partizánskeho veliteľa Veličku celú misiu odvedli na noc do martinských kasární a tam nasledujúceho rána pod velením nadporučíka Kuchtu postrieľali. Generála, dôstojníkov, ženy i deti.

Ťažko by sa vo vojenskej histórii našiel podobný prípad. V spriatelennom štáte zlikvidovať vojenskú misiu s diplomatickou imunitou ako obyčajných zločincov.

Ak by nadporučík Kuchta iba trocha vojensky uvažoval, mal možnosť dať misiu k dispozícii partizánom, ale za žiadnych okolností sa nedopusť tohto vojenského zločinu na konto slovenskej armády. Tento zločin je v príkrom rozpore aj s medzinárodnou ženevskou konvenciou o zaobchádzaní s vojenskými zajatcami.

Nemecký vyslanec v Bratislave H. E. Ludin ihneď informoval o tomto prípade Hitlera. Ten dal okamžite príkaz dvom divíziám obsadiť Slovensko.

Tak sa začala okupácia Slovenska, ktorá bola klincom do rakvy celého "povstania", ba zmarila aj plány slovenskej vlády na pokojné odovzdanie moci.

"Povstanie"

Ako sa dalo predpokladať, Sovieti nesúhlasili s povstaním bez ich réžie. Stalin nemal v úmysle víťazným povstaním posilniť Benešov vplyv s orientáciou na západných spojencov. Plánoval Československo komunistické. (Podobne to dopadlo s povstaním vo Varšave, ktoré naplánovala poľská vláda v Londýne.)

I keď Nemci ustupovali, mali ešte dosť divízií, aby za pár dní zlikvidovali akýkoľvek vojenský odpor na Slovensku. Husák zúfalo čakal, kedy v Moskve schvália návrh predložený komunistami.

Keď Golan za tejto situácie 29. augusta 1944 v Banskej Bystrici, prenáhlene a nezodpovedne, "povstanie" predsa len vyhlásil, počítali sme s jeho likvidovaním za niekoľko dní, najviac za niekoľko týždňov.

Prezident Tiso sa ako kňaz vždy desil preliať čo len kvapku slovenskej krvi. Presvedčil Nemcov, že potrebuje ich pomoc iba na zlikvidovanie sovietskych partizánov. Vyzval všetky vojenské posádky, aby proti nemeckej armáde nebojovali.

Bohužiaľ nestalo sa tak.

Keby boli túto výzvu poslúchli i v Banskej Bystrici, bol by sa zachoval pokoj aj existencia slovenskej armády. Príkladom môže byť Nitra, kde sa vojenská posádka nepostavila na odpor Nemcom a ostala neozbrojená. (Po "povstaní" veliteľa posádky plukovníka Smigovského odsúdili na trest smrti zastrelením.)

Nebyť "povstania", o pár mesiacov by sa uskutočnil pokojný prevrat tak, ako to plánoval generál Malár. V deň vyhlásenia "povstania" Malár prehovoril v rozhlase k vojakom a vyzval ich, aby nešli do "povstania", lebo to nie je ich povstanie. Po tejto reči ho Gestapo zaistilo a odvlieklo do koncentračného tábora, kde zahynul.

"Slávne povstanie" sa stalo národnou tragédiou.

"Povstanci" v Banskej Bystrici nepočúvali slovenský hlas prezidenta z Bratislavy, ale československý z Londýna. Počúvali hlas najväčšieho nepriateľa Slovákov, Dr. Edvarda Beneša. Benešovi by lahodilo, keby boli Nemci vyvraždili aspoň polovicu Slovákov, lebo takto zdecimovaný národ by v novom Československu ľahšie ovládal.

Benešovi za celú vojnu ani len neprišlo na um vyprovokovať aspoň aké-také povstanie v Čechách, na dôkaz toho, že Česi s Protektorátom nesúhlasia. Spojenci by im boli nazhazovali zbraní, až by sa museli ukrývať, aby ich padajúce zbrane nepozabíjali.

Ale kdeže. "Ať to delají blbí Slováci."

Jediné, na čo sa zmohli za celú vojnu bolo, že v zahraničí nahovorili dvoch Slovákov (Gabčíka a Kubiša), dezertérov z vojenskej posádky v Trenčíne, aby sa dali ako parašutisti zhodiť na územie Čiech a spáchať atentát na nemeckého miestodržiteľa v Prahe R. Heydricha. Ten sa im aj podaril, no zaplatili za to životom.

Až na konci vojny, keď už Nemecko kapitulovalo, zorganizovali Česi tzv. Pražské povstání, ktoré sa neskôr, za éry komunizmu, rozrástlo na "Májové povstání českého lidu".

V roku 1979 som sa v Prahe spýtal jedného člena výboru tohto povstania, ako to vlastne bolo. Povedal mi doslova toto: "To bylo hrozný, prosím vás, tři dny bez píva a žádné spaní, no říkam, žádná sranda."

Slovenská národná tragédia

Aký bol výsledok tohoto neuveriteľného sprisahania proti Slovenskej republike a slovenskému národu podľa Benešovho scenára?

Namiesto toho, aby v slovenských horách bez materiálnej pomoci obyvateľstva cez zimu pomrzli len sovietski partizáni, čo by bola spravodlivá odplata za škody na životoch a majetku, ktoré napáchali, hynuli v nerovnom boji slovenskí vojaci, z ktorých absolútna väčšina bola lojálna k Slovenskej republike, a hynuli aj príslušníci iných národov.

Viac ako 40 tisíc mŕtvych, viac ako 30 tisíc Slovákov odvečených Sovietmi na Sibír, vyše 15 miliárd hospodárskych škôd, strata štátnej samostatnosti, rýchle zbolševizovanie Slovenska, útek množstva inteligencie do cudziny.

To je doteraz najväčšia tragédia v novodobej histórii slovenského národa. A to sme mohli aj koniec vojny prežiť v poriadku, bez väčších škôd...

"Povstalci"

"Povstanie" v Banskej Bystrici vyhlásili bez rozvahy, v panike z náhlej nemeckej okupácie. Je skutočnosťou, že v čase vyhlásenia povstania, v B. Bystrici nebol nikto ani z vedúcich komunistov, ani z demokratov.

Skoro som nechcel veriť, čo mi po "povstaní" rozprával minister slovenských železníc Ing. Lednár, ktorý prevzal rezort po ministrovi Stanovi, a síce, že už pár dní po vyhlásení "povstania" s povolením ministra Stanu vypravili z Bratislavy do Bystrice osobitný rýchlik so salónnym vozňom riaditeľa železníc Ing. Viesta (brata "povstaleckého" generála Viesta).

Laco Novomeský odišiel do "povstania", až keď ho minister Mach upozornil, že ho chce zaistiť Gestapo.

Ani Dr. Šoltésovi sa nijako nechcelo pohnúť z teplého riaditeľského miestečka v nitrianskej sladovni.

Už dlhší čas pred "povstaním" vládla stiesnená nálada. Nikto nevedel, čo a ako bude ďalej. Najhoršia je neistota a beznádejnosť.

Čo bude so Slovenskom?

Raz popoludní ma zavolať Dr. Galan. bývalý hlavný veliteľ Hlinkovej gardy a po Salzburgu zástupca riaditeľa obilnej spoločnosti (riaditeľom bol Ing. Klinovský). Spýtal sa ma: "Čo je s tebou, Jano?" Položil mi otázku: "Čo plánuješ? Nezapojíš sa do ilegality?" Ďalej pokračoval: "S riaditeľom Klinovským umiestňujeme zásoby do Bystrice. A ja mám na starosti aj iné veci..." "Fero môj," - hovorím mu, - "v situáciách, z ktorých nevidím východisko, ako veriaci katolíci sa najradšej spolieham na Pána Boha a hovorím si - ako Boh dá. Bol si veliteľom HG, pochybujem, že ťa za to komunisti urobia ministrom."

Riaditeľ Ing. Klinovský hneď po začiatku "povstania" odišiel do Banskej Bystrice. Bol na návšteve vo Zvolene, kde ho nejakí partizáni zajali a spolu s ostatnými desiatimi na brehu Hrona zastrelili. Tak sa riaditeľovi Klinovskému oplátilo zapojiť sa do "povstania". Dr. Galana hneď v prvých dňoch zaistilo Gestapo a zomrel v Nemecku.

S komunistickými partizánmi ani s nacistickými vojakmi neboli žiadne žarty.

Ľudsky som vedel chápať aj vojenských "sprisahancov" v Bystrici. Mal som švagra, nadporučika slovenskej armády. Keď sa už niečo povrávalo o ilegálnej činnosti v armáde, povedal mi: "Pre Boha, čo budú robiť tie stovky vyšších dôstojníkov slovenskej armády, keď príde Beneš so svojou československou? Musia robiť akúsi ilegality, aby si zaistili aké-také pozície v novej československej armáde."

Teda žiadny boj proti "slovenskému klérofašizmu" či nemeckému nacizmu, ale všeobecná obava, obyčajný ľudský strach, čo bude so Slovákami v novej Benešovej republike! Veď za dvadsať rokov v ČSR, bez autonómie, boli iba českou kolóniou.

A teraz to malo byť ešte horšie...

Bolševizácia

Ani nie za dva roky, v lete roku 1947, komunisti už plnia väznice demokratickými "povstalcami". Zvyšok demokratov sa po "slávnom februárovom víťazstve" komunistov v roku 1948 zachraňoval útekem do emigrácie. Len "vd'aka" novému spoločnému štátu - Československu - keď v Čechách, v demokratických voľbách zvíťazili komunisti a predsedom vlády sa stal český komunista Klement Gottwald, došlo k zbolševizovaniu Slovenska. Iba vo veľmi mizivom percente sa splnili nádeje, ktoré sme vkladali do našich demokratických a komunistických "kolaborantov" za Slovenskej republiky, že u Beneša vymôžu nejaké ústupky.

Aj papierové práva pre Slovákov, zakotvené v tzv. Košickej dohode, boli iluzórne. Česi dohodu - ako obyčajne - nedodržali, podobne ako predtým Clevelandskú, Pittsburskú, alebo potom dohodu o federácii z roku 1968.

Komunisti prevzali od nacistov zásadu nemeckého ministra propagandy Goebelsa: "Keď poviete sto ráz akúkoľvek lož a nikto nesmie o tom povedať pravdu, z každej lži sa stáva pravda." Tejto zásady sa komunisti húževnato pridrižovali celých 45 rokov. V jej duchu vyšli o "povstaní" celé zbierky zmanipulovanej literatúry. Desiatky historikov, spisovateľov a kadejakých perohryzov si robili kariéru z tejto trestuhodnej glorifikácie "povstania". Mnohí z nich boli Česi, hoci o tzv. Pražskom povstaní niet v literatúre ani zmienky.

Z niekoľkých vojakov, zavedených Benešovou propagandou, alebo osobnými záujmami, stali sa "protifašistickí bojovníci". Založili "Zväz protifašistických bojovníkov" a počet jeho členov, ešte 45 rokov po porážke fašizmu, rástol. Keďže zväz existuje aj dnes, ale "slovenský fašizmus" neexistoval nikdy, je záhadou, proti komu a čomu chce bojovať tento "zväz bojovníkov". Iba ak za svoje materiálne výhody, ako to bolo po celé obdobie komunistickej diktatúry.

Ale ani toto komunistom nestačilo. Po celom Slovensku sa za stámiľióny korún nastavali pomníky na "nehynúcu pamiatku SNP", zriadili sa múzeá, usporadúvali výstavy a každoročne konali nákladné oslavy tejto našej slovenskej národnej tragédie.

Dnes ľudom nemožno zakázať alebo prikázať nejaké oslavy. Ale môžeme si želať, aby si položili otázku: Čo sme to doteraz oslavovali?"

A aby si na túto otázku aj odpovedali.

Protištátny protinárodný puč

Honosný názov "Slovenské národné povstanie" - v Londýne a v západných masmédiách označované za českú revoltu vo východnej časti Českej republiky - dnes neobstojí. Hlavnými činiteľmi v "povstaní" boli sovietski partizáni. To neboli Slováci.

Vojaci v Banskej Bystrici prijímali rozkazy len od Beneša a dôsledne sa držali čechoslovakistickej línie, čiže to boli čechoslováci. Preto z názvu musí vypadnúť "slovenské".

Aj u vojakov sa povstalecká nálada veľmi preceňovala. Po vojne som stretol môjho priateľa Dr. Jána Benku, generálneho riaditeľa Handlovských uhohňných baní (odmena za "povstanie"), inak bývalého agrárika, ktorý šiel do "povstania" s trnavskou posádkou ako záložný nadporučík. Janko Benko mi povedal: "K nastúpeným vojakom v kasárňach som takto prehovoril: 'Slovenskí vojaci, Nemci obsadili Slovensko, prestala existovať Slovenská republika, slovenská vláda a prezident sú pod kontrolou Nemcov. Máte na výber - dáte sa odzbrojiť Nemcom a poputujete do koncentračných táborov, kde na konci vojny pohyniete, alebo sa pripojíte do povstania proti Nemcom a spolu s víťaznou sovietskou armádou sa vrátite zakrátko domov, slávne ako víťazi.'"

Nuž, po takejto reči bolo veľmi málo tých, čo nesúhlasili.

Pomenovanie "národné povstanie" tiež neobstojí. Slovenský národ, ako celok, nemal s ním nič spoločné. Ak by "povstanie" bolo naozaj "národné", potom by bol slovenský národ prvým a možno aj jediným, ktorý povstal proti vlastnému štátu.

Celkový počet partizánov bol asi 18 tisíc, z toho Sovietov bolo približne 3 tisíc, a to na rozhodujúcich miestach - ako veliteľia, náčelníci štábov a komisári. Zostávajúcich 15 tisíc ľudí sa v nijakom prípade (asi s výnimkou komunistického) nemôže považovať za predstaviteľov národa.

"Povstania" sa zúčastnilo 50-60 tisíc vojakov.

V tých okresoch, kde sa vojenské posádky pre alibizmus dôstojníkov vzbúрили a mobilizačnou vyhláškou donútili občanov pridať sa k nim, nešlo o "národné povstanie", ale o protištátnu rebéliu.

Väčšia časť Slovenska boli i tak mimo oblasti "povstania", a to i v prvých dňoch po jeho vypuknutí.

Štátny sviatok?

Môjmu priateľovi Ivanovi Štelcerovi, čo si v boji za slovenskú štátnu samostatnosť z doživotného trestu odňatia slobody odsedel vyše 13 rokov väzenia, Dr. Gustáv Husák v auguste 1956 v Odevnom sklade väznice v Leopoldove povedal, citujem: "V roku 1948 nemohli sme 29. august vyhlásiť za štátny sviatok, lebo vtedy bolo 80% občanov Slovenska za Tisu a Slovenský štát. Urobíme tak, keď Slovensko bude socialistické."

Stalo sa tak po vzniku novej Slovenskej republiky v roku 1993. Národná rada SR vyhlásila 29. august, deň povstania proti vlastnému štátu, za štátny sviatok...

"Povstanie" s legendou

Andrej Hlinka, ružomerský farár, hneď po I. svetovej vojne, 19. decembra 1918 založil pre katolícke Slovensko Slovenskú ľudovú stranu, opierajúcu sa o kresťanskú tradíciu slovenského národa pod heslom "Za Boha, za národ". Od začiatku až do svojej smrti v roku 1938 stál na jej čele a bojoval za práva Slovákov, za uzákonenie Pittsburskej dohody, za autonómiu Slovenska a centralistickej ČSR. Bolo to v dobe, keď o Mussolinim a Hitlerovi, vodcoch fašizmu a nacizmu, nebolo ani chýru, ani slychu. Teda odkiaľže sa vzal ten slovenský "klérofašizmus"?

Práca za Boha a slovenský národ, nie fašizmus.

Iba tí, čo bojujú proti Bohu a slovenskému národu nazývajú túto prácou "fašizmom".

Aby sa mohli zakryť a ospravedlniť všetky zverstvá, vraždy, násilnosti škody napáchané v "povstaní", museli ho komunisti ozdobiť gloriolou boja proti tomuto "fašizmu". Z krvavej tragédie slovenského národa museli urobiť "najsľávnejšiu a najsvetlejšiu stránku našej novodobej histórie".

Bolo nielen príznakom doby a komunistickej totality, že tento zlomyseľný názov si museli osvojiť všetci, lebo niektorí z toho nevytriezveli doteraz.

A to je tá legenda, jediná, ktorá ešte pretrváva.

Falošná.